

Мар'яна ЗАХАРІЙЧУК,
кандидат педагогічних наук, доцент;
Антоніна МОВЧУН,
кандидат педагогічних наук, доцент
(Педагогічний інститут Київського університету імені Бориса Грінченка)

Особливості навчально-методичного комплексу до підручника Захарійчук М.Д., Мовчун А.І. "Українська мова. 3 клас"

Підручник "Українська мова. 3 клас" повністю відповідає навчальній програмі і спрямований на формування в учнів "ключової комунікативної компетентності, яка виявляється у здатності успішно користуватися мовою (всіма видами мовленнєвої діяльності) у процесі спілкування, пізнання навколишнього світу, розв'язання життєво важливих завдань" (Програма, с. 10).

З метою формування означених умінь і загальнокультурного розвитку учнів, їхньої адаптації до життя в соціумі створено навчально-методичний комплект з вивчення української мови в 3 класі, до якого входять:

- підручник "Українська мова" (авт. Захарійчук М.Д., Мовчун А.І.);
- "Робочі зошити № 1 і № 2" (авт. Захарійчук М.Д.);
- "Зошит з розвитку писемного мовлення" (авт. Захарійчук М.Д.);
- "Зошит для перевірки навчальних досягнень учнів" (авт. Захарійчук М.Д.).

Всі складові комплексу схвалені МОН України для використання в навчально-виховному процесі учнів 3 класу.

Підручник "Українська мова. 3 клас" (авт. Захарійчук М.Д., Мовчун А.І.) отримав схвальну експертну оцінку Інституту української мови НАН України, а також рекомендацію МОН України щодо використання у навчальному процесі третьокласників (наказ МОН України №994 від 17.07.2013 р.). Своїм навчальним змістом він забезпечує логічне продовження курсу "Українська мова" для 2 класу, а також вміщує матеріал, який передбачає перспективу вивчення української мови в 4 класі.

Усі складові комплексу доповнюють і поглиблюють, систематизовують і узагальнюють навчальний зміст підручника.

Підручник структурований за темами та порядком їх вивчення згідно з програмою: "Мова і мов-

лення" – 3 год; "Текст" – 9 год; "Речення" – 7 год; "Слово. Значення слова" – 37 год; "Частини мови" – 44 год; "Розвиток писемного мовлення" – 17 год.

Автори підручника приділили велику увагу забезпеченню мовленнєвого розвитку третьокласників, їхній мовній освіті, дидактичним принципам науковості, доступності та перспективності.

Відповідно до авторської концепції М.Д.Захарійчук, яка реалізована у навчальному змісті підручників "Українська мова" для 1 і 2 класу, основними в доборі навчальних вправ підручника "Українська мова. 3 клас" залишаються текстоцентричні технології, в основу яких покладено роботу з текстом. Саме ці технології дають змогу забезпечити вивчення української мови на шести рівнях: фонетико-фонематичному; лексико-семантичному; словотворчому; морфемному; морфологічному та синтаксичному, що передбачено Державним стандартом початкової загальної освіти. Основним дидактичним матеріалом у підручнику є тексти. Це короткі твори-мініатюри або уривки з творів усної народної творчості, дитячої періодики та сучасної української і зарубіжної літератури для дітей. Художні тексти підручника розмаїті за тематикою: твори про природу, про тварин, про людей праці; твори, які утверджують добро, людяність, милосердя, працелюбність, знайомлять із традиціями українського народу, пізнавально-розвивальні та енциклопедичні тексти. Вони відповідають інтересам сучасної дитини й спрямовані на засвоєння мовних знань і формування мовленнєвих умінь і навичок, інтеграції мови з навчальним змістом математики, природознавства, образотворчого мистецтва, трудового навчання, основ здоров'я тощо. Усі тексти містять моральний зміст і відповідний граматичний матеріал. Робота учнів зі зв'язними висловлюваннями має велике значення для них. Вона допомагає здійснити комунікативно-діяльнісний підхід до вивчення мови.

Таким чином учень у процесі навчання ознайомлюється зі зразками високохудожніх зв'язних висловлювань, із мовними засобами спілкування та навчається будувати власні висловлювання різних жанрів, типів і стилів мовлення, що передбачено Державною програмою (с. 14).

Чимало в підручнику є текстів, об'єднаних однією темою, що дозволяє учителю чітко визначити виховні цілі уроку з єдиною метою висловлювання. Система таких текстів на уроці вивчення певної теми впливатиме на розвиток інтелектуальних якостей школяра і відповідно формуватиме патріотичні, морально-етичні, екологічні переконання, а також розвиватиме естетичні смаки. Окрім цього учитель має можливість розкрити красу й багатство української мови, залучити учнів до культурних надбань українського народу. Водночас вважаємо за потрібне підкреслити, що саме текстом реалізується соціокультурна та мультикультурна освіта третьокласників. Радимо вчителю використовувати тексти вправ і для розвитку зв'язного мовлення шляхом переказування, яке можна проводити як одразу після ознайомлення учнів із текстом, так і після його опрацювання.

Уміщені в підручнику вправи нараховують від 25 до 75 слів відповідно до вимог програми щодо кількості слів у тексті, який має читати третьокласник за хвилину. Методика опрацювання текстів вимагає від учителя застосування різних прийомів роботи, зокрема: прийом перерваного тексту, вибіркоче читання, самостійне прочитування, читання мовчки, в парах, групах та ін. Розумінню прочитаного сприяє бесіда за змістом і відповідна словникова робота. Словникову роботу автори підручника подали під окремою рубрикою "Словник", у якій розкривається глумачення лексичного значення певного слова. Учителю слід приділити цій роботі значну увагу, оскільки словникова робота має велике значення для засвоєння учнями лексичних, граматичних, орфоепічних і орфографічних норм літературної мови, збагачує мовлення учнів. Для цього учитель може також запропонувати учням скласти власні речення зі словами, які подаються в словнику.

Окрім збагачення словникового запасу та урізноманітнення мовленнєвої діяльності учнів, робота зі словником формує в них пропедевтичні уміння користуватися словниками. До речі, увага учнів до словників привертається постійно, автори виходять за межі програми й ознайомлюють учнів із різними їх типами.

Звертаємо увагу вчителів на ще одну структурну частину підручника "Українська мова. 3 клас": у ньому вміщено 17 уроків розвитку писемного мовлення, основна мета яких — формувати уміння будувати письмові зв'язні висловлювання. Зміст

цих уроків поділений на дві частини — одна з них уміщена в підручнику, а інша — в робочому зошиті. У підручнику містяться завдання, предметні й сюжетні малюнки, що відповідають темі уроку розвитку писемного мовлення, інші ж складові цього уроку, що поглиблюють зміст підручника (бесіда за малюнками, план, тексти-зразки та ін.), подані в робочих зошитах.

Особливого значення надаємо рубриці "Спілкуймося красно", започаткованій ще в підручниках "Українська мова" для 1 і 2 класів. Основне її призначення визначено програмою (с. 37): розвивати мовленнєву і соціокультурну змістові лінії, сприяти засвоєнню правил етикетної поведінки та спілкування, збагачувати учнів формулами мовленнєвого етикету. Водночас матеріал цієї рубрики може використовуватися для опрацювання певних орфограм, пунктограм і для формування певних мовних знань, що вивчаються на уроці.

Постійною роботою, що забезпечує збагачення лексичного запасу і розвиток культури мовлення учнів упродовж навчального року, є робота зі словниковими словами, передбаченими навчальною програмою. Художні тексти-вправи в підручнику добиралися таким чином, щоб у них містилися словникові слова, і це дає змогу вчителю показати цю особливу лексичну групу у зв'язних текстах і висловлюваннях.

Методичний апарат підручника передбачає найновітніші форми вивчення навчального матеріалу: робота в парах, у групах, списування із пам'яті, складання текстів за початком чи кінцівкою та малюнками, учням пропонуються завдання підвищеної складності і завдання на вибір, домашні завдання.

У підручнику чітко розмежований теоретичний мовознавчий матеріал — для глибокого засвоєння і для ознайомлення. Так, у рамочці із позначенням книжки подаються відомості, які учень має глибоко засвоїти, а навчальний матеріал у рамочці без книжки призначений для ознайомлення учнів — з пропедевтичною метою; його вивчення здійснюється практичним шляхом для забезпечення наступності у подальшій роботі. Зіставте, наприклад, теоретичні відомості на с. 104 і на с. 107.

Звертаємо увагу вчителів на особливості навчального змісту окремих розділів підручника та додаткового навчального змісту зошитів. Перша тема "Мова і мовлення" (3 год.) розкриває основну функцію мови як найважливішого засобу людського спілкування. Вона передбачає розвиток логічного мислення учнів щодо важливості мови в розвитку людського суспільства. Окреме місце слід відвести питанню культури усного й писемного мовлення, формуванню в учнів практичних навичок правильного слововживання (впр. 11).

На вивчення теми **"Текст"** програма відводить 9 годин. При опрацюванні цього розділу підручника слід звернути увагу на основні характеристики тексту як мовленнєвої одиниці. Текст складається з певної кількості речень, але не завжди сукупність речень є текстом. Для того, щоб певна група речень сприймалася як зв'язне висловлювання (текст), необхідне дотримання певних ознак. Першою ознакою тексту є тема (про що йдеться в тексті), яка охоплює всі його частини. Необхідною ознакою тексту є його основна думка (ідея) – те головне, що автор хоче нам сказати. Характеристикою тексту є також змістовий зв'язок між реченнями та послідовність їх використання у викладі змісту. Інформативність, завершеність, структурність, зв'язність, цілісність і логічність – найважливіші ознаки тексту. Звертаємо увагу учнів на те, що зв'язність забезпечується логікою викладу. З огляду на сказане, автори підручника відійшли від традиційного тлумачення поняття "текст" і акцентували увагу на логічній послідовності й змістовому зв'язку речень між собою. Під час вивчення цієї теми програмою передбачено спостереження за найголовнішими ознаками художніх, науково-популярних та ділових текстів. Автори підручника на основі дібраних текстів-вправ знайомлять третьокласників із основними ознаками текстів різних стилів. Запропоновані теоретичні відомості є логічними висновками із цих спостережень. Ці відомості пропонуються у рамці без книжечки як такі, з якими вчитель тільки знайомить учнів.

Звертаємо увагу учителів на те, що підручник "Українська мова. 3 клас" складається з однієї частини (всього 176 с.). Тому велику кількість схем, таблиць, опорних матеріалів вміщено в робочих зошитах, а не в підручнику. Ознайомлення третьокласників із текстами-інструкціями автори вивели як окрему тему уроку розвитку писемного мовлення "Складання інструкції "Як зробити рамку для фотографії" (див. с. 64–65).

На вивчення теми **"Речення"** навчальна програма відводить 7 годин. Важливе завдання вчителя під час вивчення цієї теми – сформулювати в учнів уміння визначати типи речень за метою висловлювання та за інтонацією, уміння знаходити звертання в реченнях та пояснювати розділові знаки при них. Значне місце на цих уроках повинно зайняти орфоепічне вправлення учнів в інтонаційній виразності при читанні речень та в усвідомленні змісту висловленого.

На нашу думку, основоположною в цьому розділі є тема **"Зв'язок між словами в реченні. Словосполучення"**. Уміння визначати зв'язок між словами в реченні досягається шляхом практичного вправлення учнів, зокрема виконання завдань. Розкриття поняття *словосполучення*, визначення в ньому головного та залежного слова введено в програму вперше

і є новим для підручника. Враховуючи те, що ця тема для третьокласників є складною, автори ввели у зміст уроку схеми і теоретичні відомості щодо визначення головного і залежного слова у словосполученні та зв'язку між ними.

Тема **"Слово. Значення слова"**, на яку навчальна програма відводить 7 годин, поглиблює здобуті в 2 класі знання про слово. Пряме і переносне значення слова, слова, близькі за значенням та слова з протилежним значенням легко й швидко засвоюються третьокласниками, тому в підручнику вводяться терміни *антоніми*, *синоніми* і вперше подаються теоретичні відомості про ці поняття (див. с. 45 і 46).

Засвоєнню теми **"Фразеологізми"** сприятимуть вправи-тексти із добре продуманими завданнями, що підводять учнів до усвідомлення теоретичних відомостей, робота із фразеологічним словничком, а також малюнки. Додатковий практичний матеріал із теми, уміщений у робочому зошиті, сприятиме закріпленню знань учнів, формуванню в них умінь знаходити фразеологізми в тексті та тлумачити їх значення за допомогою дібраних синонімів.

Кількість навчальних годин (всього 30), що відводяться на вивчення матеріалу теми **"Будова слова"**, за новою програмою зменшено на 3 години порівняно з попередньою. Враховуючи насиченість цього розділу новим матеріалом, підручник пропонує схеми, таблиці, практичні матеріали, малюнки, які надають змогу використати різні види роботи. Теоретичний матеріал саме цього розділу найбільш розмежований на той, що потрібно вивчити (правило), і на той, з яким потрібно ознайомитися. У темі **"Корінь слова. Спільнокореневі слова"** варто звернути увагу на спільнокореневі і співзвучні корені з різним лексичним значенням та форми того самого слова. У вивченні теми **"Вимова та правопис слів із ненаголошеними звуками [є], [и]"** учитель основну увагу зосередить на вимові слів, орфоепічному вправленні та доборі перевірних слів під час виконання вправ.

Тема **"Частини мови"** (4 год) включає навчальний матеріал, що сприяє поглибленню вже засвоєних знань про іменник, прикметник, дієслово. Звертаємо увагу учителів на вивчення окремих тем цього розділу. Так, у процесі вивчення іменника (12 годин) учні вперше ознайомлюються із темою **"Поняття предметності"**. З метою якісного опрацювання та усвідомленого сприймання поняття предметності автори пропонують теоретичні відомості, практичні вправи, малюнки, відповідні методичні прийоми (с.107, 109). Звертаємо увагу учителів на те, що тему **"Практичне ознайомлення з відмінками іменника. Спостереження за змінюванням іменників за відмінками"** автори підручника подають у логічній послідовності: роль закінчення слова для

зв'язку слів у реченні, зв'язок слів у реченні за допомогою питань, назви відмінків та питань, таблиці відмінювання іменників спочатку в однині, а потім у множині. (с. 118, 120).

На нашу думку, у тему "Загальне поняття про дієслово (питання, роль у реченні)" слід ввести поняття *неозначеної форми дієслова* (див. с. 141). Навчальний матеріал теми "**Повторення вивченого**" (4 год) спрямований на "формування контрольно-оцінювальних умінь і навичок, самоперевірку письмових робіт, результатів навчання за орієнтирами, даними вчителем" (програма, с. 39). До змісту цього розділу входять такі види роботи, як методика незакінченого речення, тести, слова із пропущеними орфограмами, тексти, які вимагають від учнів творчості (написання продовження тексту, його кінцівки чи початку, перебудови та ін.), тексти із пропущеними буквами для списування та ін.

Таким чином, навчально-методична структура підручника "Українська мова. 3 клас" (авт. Захарійчук М.Д., Мовчун А.І.) спрямована на реалізацію завдань Навчальної програми для 1–4 класів загальноосвітніх навчальних закладів і логічно продовжує концепцію вивчення української мови в 2 класі. Серед основних концептуальних засад зазначимо:

- використання текстосентричних технологій, що передбачають навчальну діяльність третьокласника з текстом як засобом формування мовної і мовленнєвої особистості;
- використання комунікативної методики в роботі з текстом як такої, що забезпечує формування комунікативної компетенції третьокласників;
- тематичний підхід у доборі навчального матеріалу на один урок, що дозволить учителю чітко визначати виховні цілі уроку;
- включення навчального матеріалу (тексти-зразки, історичні, розвивально-пізнавальні, ілюстративні матеріали) до уроків розвитку писемного мовлення;
- розмежування теоретичного матеріалу на групи вивчення: теоретичні відомості, граматичні правила і пропедевтичний ознайомлювальний матеріал;
- запропонований методичний апарат підручника відповідає вимогам програми і охоплює всі рівні вивчення української мови, а саме: фонетико-фонематичний, лексико-семантичний, словотворчий, морфемний, морфологічний і синтаксичний.

Звернемо увагу вчителів і на інші складові навчально-методичного комплексу "Українська мова. 3 клас", зокрема на "**Робочих зошитах**" № 1 і № 2. Навчальний матеріал робочих зошитів відповідає темам підручника, доповнює і збагачує їх різними видами роботи.

Кожен урок пронумерований, що допоможе дитині правильно орієнтуватися під час виконання завдання.

Початком кожного уроку є каліграфічна хвилинка. Для такої роботи у зошиті пропонуються слова, вимову і написання яких, відповідно до вимог нової програми, учні мають опрацювати. Такий підхід виправдовує себе, тому що створює систему роботи над вимовою і правописом словникових слів або ж тих, що викликають певні труднощі і потребують додаткової роботи.

У зошитах вміщено тексти для списування із різними завданнями: вписати пропущені букви, слова, орфограми, а також вправи, що мають творчий характер: зібрати розсіпані слова, скласти вірш, робота з деформованим текстом, з'єднання частин прислів'їв, слів та їх значень.

Автор пропонує багато таблиць, схем, зразків розбору. Така робота потрібна, оскільки в підручнику подібних видів роботи обмаль.

Доступними є інструктажі щодо виконання вправ. Вказівки написані мовою, зрозумілою для учня 3 класу. До кожної вправи подано розліновані рядки: у зошиті № 1 (на I семестр) пропонується розліновка № 2, що є рекомендацією нових "Критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів", а на II семестр – розліновка з двох горизонтальних ліній. Рядків для виконання вправ достатньо.

Різноманітність вправ зошита допоможе учителю організувати диференційовану роботу.

Зошит для перевірки навчальних досягнень учнів є важливою складовою навчально-методичного комплексу, він охоплює всі розділи чинної програми з української мови. Зміст зошита чітко структурований і включає матеріал для проведення перевірок робіт з кожної вивченої теми, а також матеріал контрольних робіт за підсумками I і II семестрів. Кількість робіт, їх зміст та обсяг відповідає нормі, що визначена "Критеріями перевірки навчальних досягнень учнів" (№ 1.222 від 28.01.2014 р). Кожен блок перевірок завдань вміщує один текст для списування, а також вісім завдань, які мають два варіанти.

Текст для списування включає від 50 до 70 слів, що відповідає нормам для 3 класу. У текстах відсутні складні випадки правопису або ж матеріал, який діти не вивчали. Вони доступні, сучасні, цікаві і враховують принцип сезонності. Після кожного тексту є графа: *оцінка за грамотність, оцінка за каліграфію*. Це стимулюватиме учнів до якісного виконання роботи. Звертаємо увагу вчителів на те, що ці два види роботи (списування і проведення тестової перевірки) не обов'язково проводити на одному й тому ж уроці. Обсяг роботи і час проведення визначає сам учитель.

Два варіанти завдань для перевірки навчальних досягнень учнів з окремо взятої теми охоплюють вісім завдань: чотири закритого типу (з трьома варіантами відповідей) і чотири завдання, які вимагають

застосування у практичній роботі набутих теоретичних знань. Саме ці завдання включають творчі види роботи, такі, як: доповнити речення підметом, присудком, другорядними членами речення; дібрати до схеми речення, скласти речення із фразеологізмом, скласти текст-опис, розповідь, міркування.

Чотири закриті тестові завдання відображають зміст кожного розділу з "Української мови" для 3 класу і включають три відповіді, з яких одна правильна. Тестові завдання прозорі, доступні та спрямовані на перевірку навчальних досягнень з окремого розділу, передбачають перевірку знань з фонетики, лексики, морфології, синтаксису.

Зошит з розвитку писемного мовлення, що входить до навчально-методичного комплексу з української мови для 3 класу, охоплює всі 17 уроків, відведені для цього виду роботи.

Тема кожного уроку розвитку писемного мовлення заявлена у підручнику, що полегшує роботу вчителя у цій площині, а матеріали зошита вміщують ті види роботи, які є обов'язковими в процесі розвитку умінь третьокласника створювати власні твори та інші види завдань.

Структура зошита і види роботи, що пропонуються, є оригінальними і мають елементи новизни. Зошит складається з трьох частин. У першій частині пропонуються уроки із чітко визначеною темою: написання правил на тему "Поведінка в осінньому лісі", робота з деформованим текстом, складання художнього тексту за початком та сюжетними малюнками, складання інструкції "Як зробити рамку для фотографії", написання листів, запрошень, привітань, написання переказу за колективно складеним планом, письмове висловлювання про прочитаний твір, складання текстів-описів, розпові-

дей, міркувань. До відповідних тем пропонується додатковий інформаційно-розвивальний матеріал (історія листів, запрошень, привітань, інструкцій). Враховуючи те, що ефективність розвитку писемного мовлення може забезпечити чітка система роботи над формуванням комунікативних умінь, кожен урок уміщує відповідний алгоритм роботи, а саме: види аналізів тексту (змістовий, структурний, мовний), лексичну і орфографічну роботу.

Друга частина зошита вміщує тексти-зразки, які виконують роль зразка і уможливають активізацію лексики учнів, збагачення словника виражальними засобами, синтаксичними конструкціями, аналіз та порівняння зразків із власне створеними текстами. За текстами-зразками учні мають змогу проаналізувати стилістичні, композиційні та змістові особливості запрошення, привітання, листа, інструкції тощо.

Третя частина зошита включає малюнки до кожного уроку, які учень матиме змогу розмалювати. Пропонуючи цей вид роботи, враховано психолого-педагогічні дослідження повноцінного сприймання художньої літератури, результатом якого є розвиток емоційного світу особистості учня, включення його до творчого діалогу з мистецькими творами, в тому числі із власне створеними, що сприятиме розвитку творчої яви, артистизму, емоцій, тобто найбільш повному виявленню творчих здібностей школярів.

Звертаємо увагу учителів на те, що саме цю роботу учні можуть виконувати не тільки на уроках, а й у позаурочний час.

Таким чином, створений навчально-методичний комплект "Українська мова. 3 клас" забезпечує реалізацію мовної, мовленнєвої, соціокультурної та діяльнісної змістових ліній чинної програми.

Календарно-тематичне планування за підручником М.Захарійчук, А.Мовчун "Українська мова. 3 клас"

Всього 119 годин. I семестр – 64 години (4 год на тиждень), II семестр – 55 годин (3 год на тиждень)

№ уроку. Дата	Тема	Мета
1	2	3
Р о з д і л I. Мова і мовлення – 3 години		
1	Мова – найважливіший засіб людського спілкування	Поглибити знання учнів про значення мови в житті людей, про її використання в спілкуванні; розвивати навички етикетного спілкування, прищеплювати любов до рідного слова, бережливе ставлення до мови
2	Рідна і державна мова	Розкрити поняття <i>рідна</i> і <i>державна мова</i> , формувати уміння розрізняти поняття державна (українська) і рідна мова; розвивати навички етикетного спілкування; виховувати любов і шанобливе ставлення до рідної і державної мови, бажання її вивчати
3	Культура усного та писемного мовлення. Слова ввічливості	Розширити уявлення про усне та писемне мовлення, ознайомити учнів з основними ознаками культури усного і писемного мовлення, поповнювати та активізувати мовлення учнів словами ввічливості, опрацювати слова, вимову яких потрібно запам'ятати

1	2	3
Р о з д і л П. Текст – 9 годин		
4	Текст і його ознаки	Поглибити знання учнів про текст, його основні ознаки і будову; дати уявлення про тему та основну думку тексту; роль заголовка; формувати вміння добирати заголовок до тексту; виховувати пізнавальний інтерес, любов до природи
5	Змістовий зв'язок між частинами тексту	Дати уявлення про змістовий зв'язок між частинами тексту; формувати уміння відновлювати деформовані тексти із переміщеними частинами; опрацювати програмові слова; виховувати інтерес до вивчення мови
6	Абзац. Роль абзаців у тексті	Дати уявлення про абзац, вчити учнів ділити тексти на логічно завершені частини, визначати кількість абзаців у тексті, інтонаційно виділяти їх; дотримуватися абзаців при списуванні тексту; розвивати культуру писемного та усного мовлення; ознайомити учнів із сучасними професіями (модельєр, дизайнер), виховувати пізнавальний інтерес, любов до праці
7	Ознаки художнього та наукового текстів	Ознайомити учнів із характерними ознаками художнього та наукового текстів; розвивати уміння впізнавати основні ознаки цих текстів; формувати вміння аналізувати тексти різних видів; виховувати культуру поведінки
8	<u>Розвиток писемного мовлення.</u> Написання правил на тему "Поведінка в осінньому лісі"	Дати уявлення про інструкцію, розвивати уміння слухання-розуміння, аудіювання, формувати уміння правильно аналізувати зміст сюжетних малюнків, вибирати з тексту оповідання влучні виражальні засоби мови, давати правильні відповіді на питання словами з тексту, користуватися словами з довідки; розвивати логіку мислення і мовлення, художню уяву, виховувати бережливе ставлення до природи
9	Ознаки ділового тексту	Ознайомити учнів із найголовнішими ознаками ділового тексту; розвивати уміння впізнавати характерні ознаки цього тексту; ознайомити зі зразками ділових текстів – оголошення, накази, документи, закони; формувати навички культури писемного мовлення; виховувати бережливе ставлення до природи
10	План тексту	Розвивати уявлення учнів про план тексту, навчати ділити текст на логічно завершені частини за планом і без нього, формувати уміння колективно складати план прочитаного тексту під керівництвом учителя; використовувати для плану питальні і розповідні речення; виховувати бережливе ставлення до природи
11	Текст-розповідь	Дати уявлення про текст-розповідь, поглиблювати знання учнів про різні види текстів; навчати визначати тему тексту-розповіді, добирати заголовок відповідно до плану прочитаного; розвивати мислення, писемне мовлення; виховувати культуру писемного мовлення
12	Текст-опис	Дати уявлення про текст-опис, поглиблювати знання учнів про різні види текстів; навчати визначати тему тексту-опису, закріплювати уміння складати план прочитаного тексту-опису; добирати заголовок відповідно до плану прочитаного; розвивати мислення, писемне зв'язне мовлення; виховувати культуру писемного мовлення
13	Текст-міркування	Дати уявлення про текст-міркування, поглиблювати знання учнів про різні види текстів; навчати визначати тему тексту-міркування, закріплювати уміння складати план прочитаного тексту-міркування; добирати заголовок відповідно до плану прочитаного, використовувати необхідні слова та сполучення слів; розвивати мислення, писемне зв'язне мовлення; виховувати культуру писемного мовлення
Р о з д і л Ш. Речення – 7 годин		
14	Закріплення та узагальнення вивченого про речення	Закріпити й узагальнити вивчене про речення, розвивати уміння доповнювати й завершувати речення за змістом, розрізняти речення за інтонацією та за метою висловлювання; виховувати культуру усного і писемного мовлення
15	Речення за метою висловлювання	Поглибити знання про типи речень за метою висловлювання, розширити уявлення про спонукальні речення, формувати уміння правильно інтонувати речення відповідно до мети висловлювання та вираження почуттів; закріпити уміння правильно вживати розділові знаки в кінці речень; виховувати культуру читання, усного мовлення
16	<u>Розвиток писемного мовлення.</u> Робота з деформованим текстом. Упорядкування частин тексту з опорою на ілюстративний матеріал	Розвивати уміння слухання-розуміння, аудіювання, правильного аналізу змісту сюжетних малюнків, впорядковувати деформований текст, переставляти частини тексту за логікою загального змісту, добирати заголовок; виховувати культуру писемного мовлення, логіку мислення

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ

1	2	3
17	Речення окличні та неокличні	Формувати уміння правильно інтонувати речення за вираженням експресії, складати і записувати різні за метою висловлювання та інтонації речення, установлювати межі речень, правильно вживати розділові знаки в кінці речень; розвивати творчі здібності учнів
18	Звертання, розділові знаки при них	Дати уявлення про звертання, формувати уміння виділяти звертання інтонацією в усному мовленні та комами і знаком оклику на письмі, розпізнавати їх у тексті; опрацювати програмові слова; виховувати повагу до співрозмовників
19	Члени речення. Головні та другорядні члени речення. Зв'язок слів у реченні	Поглибити знання учнів про основу речення – підмет і присудок; про другорядні члени речення і їх позначення на письмі; формувати уміння виділяти словосполучення у групі підмета і групі присудка, визначати другорядні члени речення; розвивати логіку мислення; виховувати спостережливість
20	Зв'язок між словами в реченнях. Словосполучення	Дати уявлення про словосполучення, головне і залежне слово в ньому; формувати уміння встановлювати смислові і граматичні зв'язки між словами в простих реченнях за допомогою питань від головного до залежного слова, уміння поширювати речення за допомогою питань; робити висновки, узагальнення; опрацювати програмові слова; розвивати логіку мислення і мовлення
21	Перебудова речень: об'єднання двох простих в одне просте з однорідними членами речення або в одне складне. Однорідні члени речення	Дати уявлення про однорідні члени речення, розвивати уміння установлювати зв'язки між словами у групі підмета і групі присудка, поширювати речення за допомогою питань, перебудовувати два прості речення в одне просте з однорідними членами речення, об'єднувати два прості речення в одне складне; робити висновки, узагальнення; виховувати інтерес до навчання
Р о з д і л І V. Слово. Значення слова – 7 годин		
22	Пряме й переносне значення слів	Ознайомити учнів із прямим і переносним значенням слова, формувати уміння розпізнавати в тексті слова з прямим і переносним значенням і використовувати їх у своєму мовленні; розвивати мислення, поповнювати і збагачувати мовлення учнів, виховувати любов до природи і бережливе ставлення до неї
23	Слова, що мають кілька значень	Дати уявлення про слова, що мають кілька значень, формувати уміння використовувати їх у своєму мовленні; розвивати мислення, поповнювати і збагачувати мовлення учнів новими словами, формувати навички роботи зі словником, виховувати культуру спілкування
24	<u>Розвиток писемного мовлення.</u> Робота з деформованим текстом. Упорядкування частин тексту з опорою на ілюстративний матеріал	Розвивати уміння слухання-розуміння, аудіювання, правильного аналізу змісту сюжетних малюнків, впорядковувати деформований текст, переставляти частини тексту за логікою загального змісту, добирати заголовок; виховувати культуру писемного мовлення, логіку мислення
25	Слова, що звучать однаково, але мають різні значення	Дати уявлення про слова, що звучать однаково, але мають різні значення; формувати уміння використовувати їх у своєму мовленні; розвивати мислення, поповнювати і збагачувати мовлення учнів новими словами, виховувати культуру спілкування
26	Синоніми. Роль синонімів у тексті	Дати уявлення про синоніми та їх роль у тексті; формувати уміння виявляти синоніми в тексті, добирати і використовувати їх в усному й писемному мовленні; розвивати навички користуватися словником синонімів, розвивати мислення, поповнювати і збагачувати мовлення учнів синонімами, виховувати культуру спілкування
27	Антоніми	Дати уявлення про антоніми та їх роль у мовленні; формувати уміння виявляти антоніми в тексті, добирати й використовувати їх у писемному і усному мовленні; користуватися словником антонімів, розвивати мислення, поповнювати і збагачувати мовлення учнів словами-антонімами, виховувати культуру спілкування
28	Фразеологізми	Дати уявлення про фразеологізми та їх роль у мовленні; формувати уміння добирати і використовувати фразеологізми у писемному і усному мовленні; користуватися словником фразеологізмів; розвивати мислення, поповнювати і збагачувати мовлення учнів фразеологізмами, виховувати культуру спілкування
29	Культура мовленого слова	Формувати уміння виявляти антоніми, синоніми, омоніми, фразеологізми в прочитаних текстах, використовувати їх у власному мовленні; розвивати увагу до мовленого слова, уміння виявляти у своєму мовленні та в мовленні однокласників примітивні слова, замінювати їх літературними, нормативними, виховувати культуру спілкування

1	2	3
		Р о з д і л V. Б удова слова – 30 годин
30	Поняття про закінчення	Дати учням уявлення про закінчення як важливий засіб зв'язку слів у реченні; формувати уміння змінювати слова, виділяти і позначати в них закінчення; виховувати любов до книги, працьовитість і відповідальність
31	Основа слова. Частини основи: корінь, префікс, суфікс	Дати уявлення про основу слова і частини основи: корінь, префікс, суфікс; формувати уміння змінювати слова і визначати частини основи та позначати їх на письмі; поповнювати і збагачувати мовлення учнів новими словами, виховувати культуру спілкування
32	<u>Розвиток писемного мовлення.</u> Складання художнього тексту за початком, сюжетними малюнками і планом	Розвивати уміння слухання-розуміння, аудіювання; правильного аналізу змісту серії сюжетних малюнків, формувати уміння користуватися текстами-зразками, складати речення, зв'язні тексти; добирати заголовок; виховувати культуру писемного мовлення, логіку мислення та любов до природи
33	Корінь. Спільнокореневі слова	Формувати уміння добирати спільнокореневі слова і визначати в них корінь, розрізняти форми того самого слова; порівнювати спільнокореневі і різнокореневі слова; опрацювати програмові слова, виховувати любов і повагу до своїх близьких і рідних
34	Чергування голосних [о], [е] з [і] у коренях слів	Формувати уміння змінювати слова, правильно вимовляти звуки, які чергуються в коренях слів; поповнювати і збагачувати мовлення учнів новими словами, виховувати відповідальність за свої вчинки
35	Чергування приголосних [г], [к], [х] із [ж], [ч], [ш] і [з'],[ц'],[с']	Формувати уміння змінювати слова, користуючись чергуванням приголосних у корені, правильно вимовляти звуки, які чергуються; поповнювати і збагачувати мовлення учнів новими словами, виховувати естетичні смаки дітей
36	Вимова та правопис слів із ненаголошеними [е], [и] у корені слова, що перевіряються наголосом	Формувати правильну вимову слів з ненаголошеними голосними звуками, уміння добирати перевірні слова; удосконалювати орфографічну пильність, розвивати мовлення і мислення учнів, використовувати слова ввічливості у своєму мовленні, виховувати культуру поведінки у світі природи
37	Вимова та правопис слів із ненаголошеними [е], [и] у корені слова, що перевіряються наголосом	Удосконалювати орфографічні навички учнів, формувати правильну вимову слів з ненаголошеними голосними звуками в корені слова, уміння добирати перевірні слова; розвивати мовлення і мислення учнів, виховувати любов до природи
38	Поняття "орфограма"	Дати уявлення про орфограму, формувати уміння визначати орфограми, добирати перевірні слова; розвивати мислення, поповнювати і збагачувати мовлення учнів новими словами, виховувати культуру письма
39	Вимова та правопис слів із ненаголошеними [е], [и] у корені слова, що не перевіряються наголосом. Опрацювання програмових словникових слів. Робота з орфографічним словником	Формувати вміння правильно вимовляти слова з ненаголошеними [е], [и] у корені слова, що не перевіряються наголосом, удосконалювати навички роботи зі словниками, опрацювати програмові слова та ввести їх у активний словник учня; розвивати фонетико-фонематичне мовлення, виховувати орфографічну та орфоепічну пильність
40	<u>Розвиток писемного мовлення.</u> Складання інструкції "Як зробити рамку для фотографії"	Закріпити уявлення про інструкцію, розвивати уміння слухання-розуміння, аудіювання, правильного аналізу змісту сюжетних малюнків, уміння вибирати з тексту-зразка потрібні рекомендації, користуватися словами з довідки; розвивати логіку мислення і мовлення, художню уяву, виховувати любов до прекрасного
41	Вимова і правопис слів із ненаголошеними [е], [и] у корені слова, що не перевіряються наголосом. Опрацювання програмових слів. Робота з орфографічним словником	Удосконалювати вміння правильно вимовляти слова з ненаголошеними [е], [и] у корені слова, що не перевіряються наголосом, користуватися словниками, опрацювати програмові слова та ввести їх у активний словник учня; розвивати фонетико-фонематичне мовлення

1	2	3
42	Вимова та правопис слів із дзвінками та глухими приголосними звуками. Опрацювання програмових слів. Робота з орфографічним словником	Формувати вміння чітко вимовляти дзвінкі приголосні звуки в кінці слів і складів; розвивати вміння правильно позначати на письмі дзвінкі та глухі приголосні звуки, користуючись правилом; формувати уміння працювати із таблицями, схемами, прищеплювати гуманне ставлення до природи
43	Вимова та правопис слів із дзвінками приголосними звуками в кінці та середині слів перед глухими. Опрацювання програмових слів. Робота з орфографічним словником	Формувати уміння дотримуватися правила вимовляння дзвінких приголосних звуків у кінці слів і складів перед глухими звуками; розвивати вміння правильно позначати на письмі дзвінкі та глухі приголосні звуки, користуючись правилом; добирати перевірні слова; складати речення, зв'язні тексти за малюнками
44	Вимова та правопис слів із дзвінками та глухими приголосними звуками. Опрацювання програмових слів. Робота з орфографічним словником	Удосконалювати вміння чітко вимовляти дзвінкі приголосні звуки в кінці слів і складів; розвивати вміння правильно позначати на письмі дзвінкі та глухі приголосні звуки, користуючись правилом; добирати перевірні слова; складати речення, зв'язні тексти за малюнками, виховувати інтерес і бережливе ставлення до природи
45	Вимова та правопис слів із дзвінками та глухими приголосними звуками. Опрацювання програмових слів. Робота з орфографічним словником	Удосконалювати уміння чітко вимовляти дзвінкі приголосні звуки в кінці слів і складів; розвивати вміння правильно позначати на письмі дзвінкі та глухі приголосні звуки, користуючись правилом; добирати перевірні слова; складати речення, поповнювати мовлення народними прислів'ями, виховувати бережливе ставлення до творів фольклору
46	Вимова та правопис слів із дзвінками та глухими приголосними звуками. Опрацювання програмових слів. Складання зв'язної розповіді за малюнком, кінцівкою і словами з довідки	Удосконалювати уміння чітко вимовляти дзвінкі приголосні звуки в кінці слів і складів; розвивати вміння правильно позначати на письмі дзвінкі та глухі приголосні звуки, користуючись правилом; добирати перевірні слова; складати речення, зв'язні тексти за малюнком і опорними словами, виховувати уважне ставлення до природи
47	Вимова та правопис слів із дзвінками та глухими приголосними звуками. Написання записки	Удосконалювати уміння чітко вимовляти дзвінкі приголосні звуки в кінці слів і складів; розвивати навички правильного написання на письмі дзвінких та глухих приголосних звуків, користуючись правилом; добирати перевірні слова; складати записку, виховувати повагу до людей
48	<u>Розвиток писемного мовлення.</u> Листи	Ознайомити із структурою листів, зразками текстів листів, формувати уміння складати листи; розвивати уміння слухання-розуміння, аудіювання; правильного аналізу змісту сюжетних малюнків, які допоможуть у написанні листів, виховувати почуття власної гідності й поваги до людей
49	Префікс. Словотворча роль префіксів	Поглибити знання учнів про префікс і його словотворчу роль; формувати вміння утворювати нові слова від заданої основи за допомогою префіксів, уміння визначати і позначати префікс у цих словах; виховувати культуру писемного мовлення
50	Творення слів із найуживанішими префіксами	Удосконалювати уміння утворювати нові слова із найуживанішими префіксами, розвивати навички визначати і позначати префікс у словах; виховувати культуру писемного мовлення
51	Префікси, співзвучні з прийменниками	Ознайомити учнів з ознаками, за допомогою яких розрізняються префікси і прийменники; формувати вміння розрізняти префікси і співзвучні з ними прийменники в реченнях, виховувати любов до природи
52	Правопис префіксів <i>роз-</i> , <i>без-</i> . Перенос слів із префіксами	Формувати уміння вимови і написання префіксів <i>роз-</i> , <i>без-</i> ; навчати ділити слова з префіксами на склади для переносу, збагачувати словниковий запас учнів прислів'ями зі словами-антонімами із префіксами <i>роз-</i> , <i>без-</i> ; виховувати самоконтроль, орфографічну пильність до написаного
53	Спостереження за збігом однакових приголосних на межі префікса та кореня	Закріплювати знання про будову слова, уміння спостерігати за збігом однакових приголосних звуків на межі префікса і кореня, формувати правописні уміння таких слів, удосконалювати правописні навички за правилами переносу слів із префіксами, виховувати любов до живої природи

1	2	3
54	Написання префіксів з-, с-	Формувати навички правильного написання префіксів з-, с-; уміння утворювати слова з цими префіксами; навчати ділити слова з префіксами на склади для переносу, опрацьовувати зміст правила, збагачувати словниковий запас учнів новими словами із цими префіксами, виховувати культуру писемного мовлення
55	Апостроф після префіксів перед я, ю, є, ї	Формувати правописні уміння написання апострофа після префіксів перед я, ю, є, ї; навчати ділити слова з префіксами на склади для переносу, збагачувати словниковий запас учнів новими словами із цими префіксами
56	Розвиток писемного мовлення. Написання запрошення (привітання)	Ознайомити із текстами запрошення, привітання, формувати уміння складати запрошення; розвивати уміння слухання-розуміння, аудіювання; правильного аналізу змісту сюжетних малюнків, які допоможуть у складанні запрошень та привітань; розвивати художню уяву; виховувати повагу і любов до своїх близьких і рідних
57	Перенос слів із префіксами. Написання оголошення	Удосконалювати уміння ділити слова з префіксами на склади для переносу; формувати практичні навички переносу слів із префіксами; утворювати нові слова з цими префіксами; закріпити уміння писати оголошення; виховувати культуру писемного мовлення
58	Суфікс. Роль суфіксів	Поглибити знання учнів про суфікс та його словотворчу роль; розвивати вміння утворювати нові слова, що належать до тієї самої частини мови, за допомогою поданих суфіксів; визначати і позначати суфікс у цих словах, виховувати культуру писемного мовлення
59	Суфікс. Роль суфіксів	Розширювати знання про суфікс як значущу частину основи слова; розвивати вміння пояснювати значення, якого надають словам найуживаніші суфікси, визначати і позначати суфікс у словах, виховувати повагу і любов до своїх близьких і рідних
60	Творення слів із найуживанішими суфіксами	Формувати уміння утворювати нові слова, що належать до тієї самої частини мови за допомогою поданих суфіксів; вводити їх у речення, тексти; виховувати чуття слова
61	Збіг однакових приголосних звуків на межі кореня та суфікса	Спостерігати за збігом однакових приголосних на межі кореня і суфікса; за допомогою тренувальних вправ формувати уміння правопису слів, у яких є збіг двох приголосних; виховувати повагу і любов до своїх близьких і рідних
62	Поділ слів із суфіксами для переносу	Поглибити знання учнів про будову слова, удосконалювати вміння написання слів зі збігом однакових приголосних на межі кореня і суфікса; формувати уміння утворювати слова із найуживанішими суфіксами (зменшення, здібності, пестливості); систематизувати знання про правопис цих слів та їх поділ на склади для переносу; виховувати культуру спілкування
63	Узагальнення вивченого про будову слова	Узагальнити і систематизувати знання про будову слова, формувати уміння аналізувати слова за будовою; виховувати старанність і самодисципліну
64	Розвиток писемного мовлення. Навчальний переказ	Удосконалювати уміння слухання-розуміння, аудіювання; формувати навички та вміння здійснювати змістовий, структурний і мовний аналіз тексту; уміння вибирати з тексту-зразка потрібні слова, словосполучення; розвивати логіку мислення і мовлення, художню уяву, виховувати любов до природи
Р о з д і л VI. Загальне поняття – 4 години		
65	Повторення знань про різні частини мови: іменник, прикметник, дієслово	Відновити і закріплювати знання про слова – назви предметів, ознак і дій. Формувати вміння розрізняти частини мови, правильно вживати їх у мовленні; розвивати уміння абстрагувати, аналізувати, систематизувати мовні явища; виховувати в дітей турботливе ставлення до птахів
66	Службові слова. Роль службових слів у реченні	Формувати вміння упізнавати в реченні і тексті службові слова, писати їх окремо від інших слів, будувати сполучення зі слів, що є різними частинами мови, використовуючи службові слова; виховувати турботливе ставлення до живої природи
67	Спільнокореневі слова, що належать до різних частин мови	Формувати вміння групувати спільнокореневі слова, що належать до різних частин мови; вводити їх у словосполучення і речення; розвивати пізнавальні інтереси учнів, виховувати небайдужість, бережливість
68	Зв'язок слів у реченні	Удосконалювати вміння визначати головні й залежні слова в словосполученнях, встановлювати зв'язок слів у реченні; виховувати шанобливе ставлення до хліба
Р о з д і л VII. Іменник – 12 годин		
69	Іменник як частина мови. Навчальний діалог	Поглибити уявлення про іменник як частину мови; уміння впізнавати в тексті й самостійно добирати іменники; розрізняти іменники – назви істот і неістот; розвивати діалогічне мовлення учнів; виховувати інтерес і повагу до сімейних і народних свят і обрядів

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ

1	2	3
70	<u>Розвиток писемного мовлення.</u> Написання переказу за колективно складеним планом	Удосконалювати вміння складати колективний план тексту, формувати вміння у письмовій формі переказувати текст за колективно складеним планом, відтворюючи використані автором виражальні засоби мови, виховувати культуру писемного мовлення
71	Іменники – власні та загальні. Велика буква у власних назвах	Ознайомити учнів із поняттями "власні іменники", "загальні іменники"; удосконалювати вміння їх розрізняти; формувати навички написання власних іменників з великої букви в письмових текстах; розширювати знання дітей про життя великих українських діячів; виховувати патріотичні почуття
72	Велика буква в кличках тварин	Удосконалювати навички правильного написання власних і загальних іменників; розвивати аналітико-синтетичні вміння учнів; виховувати пізнавальний інтерес до тварин, бережливе ставлення до них
73	Поняття предметності	Формувати уміння відносити до іменників слова, що називають опредмечені якості та дії; ознайомлювати учнів із іменниками з абстрактним значенням; удосконалювати навички розрізняти частини мови; виховувати культуру слухання і мовлення
74	Уживання іменників у прямому і переносному значенні	Формувати уміння розрізняти в текстах іменники з прямим і переносним значенням, уміння пояснювати їх; розвивати мовне чуття, уяву, фантазію; удосконалювати вміння аналізувати будову слова; виховувати почуття дружби
75	Рід іменників: чоловічий, жіночий, середній	Ознайомити з поняттям "рід іменників"; допомогти учням свідомо засвоїти способи розпізнавання роду іменників; розвивати усне мовлення учнів, спостережливість, увагу, інтерес до вивчення мови; виховувати оптимістичне світосприйняття, уміння підтримувати гарний настрій
76	<u>Розвиток писемного мовлення.</u> Складання тексту за поданими початком, кінцівкою та ілюстраціями	Удосконалювати уміння складати текст за поданими початком, кінцівкою та ілюстраціями; розвивати уміння слухання-розуміння, аудіювання; правильного аналізу змісту сюжетних малюнків, які допоможуть у написанні тексту, виховувати почуття дружби, гостинності
77	Рід іменника	Ознайомити учнів зі способами розпізнавання роду іменників; формувати в них уміння визначати рід іменників; розвивати пам'ять, увагу; виховувати повагу до рідних
78	Змінювання іменників за числами: одинна та множина	Ознайомити учнів з поняттями "число іменників", "однина", "множина"; удосконалювати вміння змінювати іменники за числами, визначати число іменника; розвивати пізнавальний інтерес; виховувати співчуття до ближніх, бажання допомагати людям
79	Змінювання іменників за числами: одинна та множина	Удосконалювати вміння учнів визначати число іменників та змінювати їх за числами; розвивати уміння аналізувати, узагальнювати мовні явища; виховувати бажання спостерігати за природою, милуватися нею
80	Змінювання іменників за відмінками	Ознайомити учнів із відмінками іменника і питаннями відмінків; допомогти усвідомити поняття "відмінки іменника"; розвивати вміння спостерігати, узагальнювати мовні явища; виховувати бажання пізнавати природу, любити її і берегти
81	Змінювання іменників за відмінками	Закріплювати знання про синтаксичну роль прийменників і закінчень; формувати вміння визначати відмінок іменників, розвивати вміння порівнювати; виховувати вміння дружити, берегти і цінувати дружбу
82	<u>Розвиток писемного мовлення.</u> Удосконалення змісту та форми написаного тексту. Відповідність тексту його темі	Формувати вміння редагувати текст (удосконалювати його зміст і форму викладу), уміння знаходити у власному тексті помилки (орфографічні, граматичні та стилістичні) і виправляти одноманітні конструкції речень, невиправдані лексичні повтори; виховувати культуру писемного мовлення
83	Відмінки іменника. Узагальнення вивченого про іменник	Удосконалювати вміння зв'язувати слова в реченні, визначати число та відмінок іменника; формувати навички розбору іменника як частини мови; викликати в учнів захоплення красою природи, творами мистецтва – виховувати естетичні почуття
Р о з д і л VIII. Прикметник – 12 годин		
84	Прикметник як частина мови	Поглибити знання учнів про прикметник і його істотні ознаки, формувати уміння визначати прикметники в реченні, пояснювати його роль у мові й мовленні; виховувати мовне чуття
85	Зв'язок прикметників з іменниками	Формувати вміння встановлювати граматичний зв'язок між іменниками та прикметниками; удосконалювати вміння ставити питання від іменника до прикметника; розвивати мовлення учнів; виховувати відчуття краси рідної природи, бажання милуватися нею і берегти її

1	2	3
86	Уживання прикметників у прямому і переносному значеннях	Закріпити знання учнів про прикметник як частину мови, про його роль у мовленні; формувати уміння розрізняти прикметники, вжиті в прямому й переносному значенні, пояснювати переносне значення прикметників, вживати у своєму мовленні такі прикметники; збагачувати словниковий запас; виховувати любов до рідної мови
87	Прикметники-антоніми. Прикметники-синоніми	Розширити знання учнів про прикметники-синоніми та прикметники-антоніми; формувати уміння добирати до поданих прикметників кілька антонімів та синонімів; вживати їх у мовленні; активізувати словниковий запас учнів; розвивати увагу, спостережливість, діалогічне мовлення, виховувати естетичні смаки учнів
88	<u>Розвиток писемного мовлення</u> . Складання тексту-опису	Поглиблювати уміння робити змістовий, структурний і мовний аналіз тексту, вміння здійснювати слухання-розуміння, аудіювання; формувати вміння складати текст-опис, розвивати логіку мислення і мовлення, художню уяву, виховувати любов до природи
89	Уживання прикметників у загадках	Удосконалювати вміння добирати до іменників прикметники, встановлювати між ними зв'язок; збагачувати знання учнів народними загадками, розвивати навички вживання прикметників у своєму мовленні; вчити застосовувати набуті знання на практиці; розвивати спостережливість, уміння порівнювати, робити висновки; виховувати інтерес до народної творчості
90	Уживання прикметників в описах	Сприяти усвідомленню учнями значення прикметника в мові і мовленні, зокрема в описах; формувати уміння удосконалювати речення за допомогою прикметників; виховувати уважне ставлення до слова, до рідної мови, любов до образного слова, естетичні почуття
91	Змінювання прикметників за родами в сполученні з іменниками	Ознайомити учнів із змінюванням прикметників за родами; формувати вміння учнів визначати рід прикметників у зв'язку з іменниками, розширювати та збагачувати їхній словник, виховувати повагу до традицій народу, бажання їх дотримуватися
92	Змінювання прикметників за родами в сполученні з іменниками. Аналіз прикметника як частини мови	Удосконалювати навички учнів встановлювати зв'язок між прикметником й іменником, уміння визначати рід, число прикметників та аналізувати його як частину мови; виховувати пізнавальний інтерес
93	Родові закінчення прикметників	Удосконалювати вміння змінювати прикметники за родами, визначати рід прикметників за закінченням і питанням, за родом іменників, з якими вони пов'язані; виховувати увагу до слова – його значення і форми
94	<u>Розвиток писемного мовлення</u> . Написання переказу за колективно складеним планом	Удосконалювати вміння складати колективний план до тексту та відтворювати використані автором виражальні засоби мови і переказувати текст за колективно складеним планом у письмовій формі, виховувати культуру писемного мовлення
95	Змінювання прикметників за числами в сполученні з іменниками	Закріплювати вміння змінювати прикметники в сполученні з іменниками за числами; формувати вміння вводити прикметники у речення; розвивати спостережливість, уміння аналізувати; виховувати любов до прекрасного
96	Змінювання прикметників за числами в сполученні з іменниками. Узагальнення вивченого про прикметник	Закріплювати вміння визначати число прикметників у сполученні з іменниками; формувати вміння вводити їх у речення; розвивати уміння аналізувати прикметник як частину мови; виховувати культуру спілкування
Р о з д і л IX. Дієслово – 16 годин		
97	Дієслово як частина мови	Розширити уявлення про дієслово як частину мови, його значення і роль у реченні; ознайомити з початковою формою дієслова, формувати вміння визначати дієслова в тексті, виховувати пізнавальний інтерес, бережливе ставлення до природи
98	Зв'язок дієслова з іменником у реченні	Формувати вміння визначати дієслова в реченні та тексті, ставити до них питання; розвивати навички виокремлювати сполучення дієслова та іменника, визначати в них головне і залежне слово, виховувати бережливе ставлення до природи
99	<u>Розвиток писемного мовлення</u> . Написання переказу за прочитаним твором без зачину та кінцівки	Удосконалювати вміння письмово переказувати текст прочитаного твору, формувати навички відтворювати використані автором виражальні засоби мови, виховувати культуру писемного мовлення
100	Дієслова-антоніми	Поглибити знання про антоніми, формувати уміння добирати до поданого дієслова 2–3 антоніми та удосконалювати текст шляхом добору до дієслів антонімів, виховувати любов до праці, працелюбність

1	2	3
101	Дієслова-антоніми	Розширити знання про антоніми, удосконалювати вміння добирати до поданого дієслова 2–3 антоніми та удосконалювати текст шляхом добору до дієслів антонімів, виховувати інтерес до світу сучасної дитини
102	Дієслова-синоніми	Поглибити знання про синоніми, формувати вміння добирати до поданого дієслова 2–3 синоніми та удосконалювати текст шляхом добору до дієслів синонімів, виховувати інтерес до фольклорних творів
103	Змінювання дієслів за часами	Ознайомити учнів із поняттям категорії часу, формувати вміння визначати часові форми дієслів, ставити питання до дієслів, ужитих у різних часових формах, виховувати інтерес до живої природи
104	Змінювання дієслів за часами	Формувати вміння ставити питання до дієслів, ужитих у різних часових формах, визначати час дієслів; виховувати любов до живої природи, бережливе ставлення до неї
105	<u>Розвиток писемного мовлення</u> . Складання висловлювання про прочитаний твір	Формувати вміння складати письмове висловлювання (близько 60 слів) на основі вражень від прочитаного твору, виховувати патріотичні почуття учнів, інтерес до історії свого народу
106	Змінювання дієслів за часами	Удосконалювати вміння визначати часові форми дієслів, ставити питання до дієслів, ужитих у різних часових формах, виховувати інтерес до поезії Т.Шевченка, почуття гордості за великих людей України
107	Змінювання дієслів за часами. Дієслова, що означають завершену і незавершену дію	Удосконалювати вміння визначати часові форми дієслів, ставити питання до дієслів, ужитих у різних часових формах, формувати вміння визначати завершеність і незавершеність дії, виховувати любов до живої природи, бережливе ставлення до неї
108	Змінювання дієслів за часами. Дієслова, що означають завершену і незавершену дію. Програмові слова	Удосконалювати вміння визначати часові форми дієслів за допомогою питань, домогтися усвідомлення змісту програмових слів, виховувати повагу до людей різних професій
109	Написання не з дієсловами	Ознайомити учнів із правилом написання не з дієсловами, формувати орфографічні навички, вміння вживати не з дієсловами в усному і писемному мовленні, в різних ситуаціях спілкування, виховувати інтерес до художнього слова
110	Написання не з дієсловами	Закріпити знання про написання не з дієсловами, удосконалювати орфографічні навички та вміння вживати не з дієсловами в усному і писемному мовленні, в різних ситуаціях спілкування, виховувати правила поведінки в Інтернеті
111	<u>Розвиток писемного мовлення</u> . Складання привітання до Дня матері	Розглянути структурні частини привітання як ділового документа, формувати вміння писати привітання, удосконалювати культуру писемного мовлення, виховувати почуття поваги до людей, любові до матері
112	Написання не з дієсловами	Узагальнити правило написання не з дієсловами, удосконалювати орфографічні навички та вміння вживати дієслова в усному і писемному мовленні, в різних ситуаціях спілкування, виховувати правила поведінки в гостях
113	Розпізнавання часових форм дієслів у тексті	Систематизувати знання учнів про дієслово, його часові форми, удосконалювати вміння визначати час дієслова, значення завершеності чи незавершеності дії, розвивати орфографічні навички учнів, виховувати пізнавальний інтерес до світу живої природи
114	Узагальнення вивченого про дієслово	Систематизувати знання учнів про дієслово, розвивати вміння аналізувати дієслово як частину мови, удосконалювати орфографічні навички; виховувати інтерес до фольклорних творів
Р о з д і л X. Повторення – 4 години		
115	Що ми знаємо про текст, речення	Систематизувати знання учнів про текст, його будову і типи, розвивати вміння визначати за характерними ознаками художні, наукові та ділові тексти, виховувати людяність і доброту в ставленні до світу природи
116	<u>Розвиток писемного мовлення</u> . Складання розповіді на тему "Мої літні канікули"	Формувати вміння складати письмові зв'язні розповіді на задану тему, удосконалювати орфографічні навички учнів, формувати оптимістичне світосприймання, виховувати пізнавальні інтереси, любов до природи
117	Що ми знаємо про будову слова	Узагальнити знання учнів про будову слова, вміння добирати спільнокореневі слова і розрізняти слова з однозвучними коренями, удосконалювати орфографічні навички, розвивати уяву, образне мислення, виховувати естетичні почуття учнів, любов до художнього слова